

УДК – 343.98

Книженко Світлана Олександрівна –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Харківського національного університету внутрішніх справ;

Матюшкова Тетяна Петрівна –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Харківського національного університету внутрішніх справ.

Особливості фіксації дистанційного досудового розслідування

У статті відображені особливості фіксації ходу та результатів дистанційного досудового розслідування. Визначено загальні тактичні правила фіксації дистанційного досудового розслідування. Виокремлено окремі тактичні прийоми фіксації допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях.

Ключові слова: дистанційне досудове розслідування, тактичні правила фіксації, допит та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції, відеоконференцзв'язок.

В статье отображены особенности фиксации хода и результатов дистанционного досудебного расследования. Определены общие тактические правила фиксации дистанционного досудебного расследования. Выделены отдельные тактические приемы фиксации допроса и предъявления для опознания в режиме видеоконференции при досудебном расследовании по уголовным производствам.

Ключевые слова: дистанционное досудебное расследование, тактические правила фиксации, допрос и предъявление для опознания в режиме видеоконференции, видеоконференцсвязь.

The recording peculiarities' of process and results of the remote prejudicial investigation were described in the article. The common tactical rules of recording of the remote prejudicial investigation were defined. The individual tactical methods of recording of the interrogation and the identification parade in the videoconference at the remote prejudicial investigation in criminal proceedings were separated.

Keywords: the remote prejudicial investigation, the tactical rules of recording, the interrogation and the identification parade in the videoconference, communication of the videoconference.

Постановка проблеми. Інформаційні технології впливають на всі сфери діяльності людини, суспільства та держави. В силу цього, з розвитком комп'ютерних технологій, відеоконференцзв'язок став широко використовуватись в різних галузях, в тому числі й в кримінальному судочинстві. Так, стаття 232 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) дозволяє під час досудового розслідування кримінальних проваджень здійснювати допит та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції. Це викликає необхідність пошуку нових криміналістичних підходів до використання відеоконференцзв'язку під час досудового розслідування злочинів, які ще не знайшли

свого повного відображення у юридичній літературі.

Зазначимо, що проблеми використання досягнень науки та техніки у кримінальному судочинстві були розглянуті в роботах Р.С. Белкіна, В.В. Бірюкова, В.Я. Колдіна, Е.Р. Росинської, М.С. Строговича, С.А. Шейфера, С.Н. Чурилова, І.М. Яковенка та інших. Вказані вчені розглядали використання технічних засобів тільки як додаткові засоби фіксації ходу та результатів слідчих дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проведення слідчих дій і судового розгляду кримінального провадження в режимі віддаленого доступу за допомогою телекомунікаційних технологій відеоконференцзв'язку у своїх роботах

досліджували С.О. Архіпова [1], О.С. Клемент'єв [2], А.П. Рижаків [3]. Організаційні та тактичні аспекти допиту з використанням систем відеоконференцзв'язку під час судового розгляду кримінальних проваджень були розглянуті С.П. Жовтобрюховим [4, с. 43-44]. Про значення телекомунікаційних технологій при організації та проведенні впізнання зазначав А.Б. Марченко [5, с. 79-80].

Невирішені раніше проблеми. Водночас залишаються не дослідженими питання щодо тактичних правил та особливостей фіксації ходу і результатів дистанційного досудового розслідування кримінальних проваджень. Тому їх визначення є актуальними й потребує дослідження. Вказана обставина зумовила постановку перед криміналістами завдання щодо визначення тактичних правил та особливостей фіксації допиту і пред'явлення впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Отже, за мету даної статті обрано визначення тактичних правил та особливостей фіксації дистанційного досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж викласти загальні тактичні правила та особливості фіксації ходу та результатів проведення слідчих дій в режимі відеоконференції необхідно визначити, що таке відеоконференція.

Інструкція «Про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження)» (далі – Інструкція) відеоконференцію визначає як телекомунікаційну технологію інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [6].

Відеоконференція у кримінальному судочинстві супроводжується її технічним записом. В свою чергу технічні засоби відеозапису являють собою сукупність програмно-апаратних засобів та приладів, що повинні забезпечувати належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) і використання інформації, яка відображає процес

відеоконференції [6]. Водночас, хочеться наголосити на те, що фіксування кримінального судочинства технічними засобами не тільки відображає процес відеоконференції, а й, як правильно було зазначено у юридичній літературі, фактично забезпечує: 1) дисциплінованість і відповідальність учасників процесу; 2) можливість запобігати порушенням порядку здійснення процесуальних дій; 3) додержання законності та інших засад судочинства; 4) неупереджене ставлення до учасників процесу; 5) безпеку учасників кримінального процесу; 6) підвищення результативності та якості проваджень [7, с.12; 8].

Зазначимо, що на особливості фіксації дистанційного досудового провадження впливатиме також характер відеозв'язку – односторонній (коли свідок і підозрюваний не бачать одне одного) чи двосторонній (коли за допомогою моніторів і відеокамер у приміщенні для допиту встановлюється взаємний відеозв'язок) [9, с. 33], а також складнощі телекомунікативного спілкування при використанні відеоконференцзв'язку з допитуваними, які страждають дефектами мовлення, слуху, психічними недоліками тощо [10, с. 22].

Отже, аналіз чинного кримінального процесуального законодавства, криміналістичної літератури та практики проведення допиту і пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції дозволяє визначити наступні **загальні тактичні правила фіксації ходу і результатів проведення дистанційного досудового розслідування:**

1. Обов'язковість фіксації допиту та пред'явлення для впізнання за допомогою технічних засобів відеозапису. Так, пункт 9 статті 232 КПК України визначає, що хід та результати слідчої дії, проведеної у режимі відеоконференції фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису [11, с. 125]. Фіксація слідчої дії в режимі відеоконференції повинна починатися з моменту оголошення про початок її проведення й до моменту її закінчення. Тобто має бути забезпечена безперервна фіксація ходу допиту чи пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції, не слід допускати вибіркості запису.

2. Необхідність паралельно відеозапису допиту чи пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференцзв'язку складати протокол відповідної слідчої (розшукової) дії чи журнал судового засідання.

3. Обов'язковість організації трансляції таким чином, щоб фіксації підлягали, по-перше, повністю приміщення, де знаходиться допитуваний або впізнаючий та, по-друге, всі присутні при цьому особи з метою демонстрації вільної поведінки допитуваної особи та відсутності будь-якого незаконного впливу на нього чи присутніх. Так, при проведенні слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції слідчому (прокурору, слідчому судді) не можна обмежуватися лише фіксацією тільки силуетів або обличчя допитуваного (впізнаючого), оскільки в такому випадку буде відсутня можливість впевнитися, що на особу не чиниться тиск і її не примушують давати «потрібні» показання. Це означає, що фактичні дані, здобуті під час проведення відеоконференції повинні бути зафіксовані в такій формі, яка гарантувала б їх належність (ст. 85 КПК України) та допустимість (ст. 86 КПК України). Порушення цього тактичного правила може призвести до того, що інформація отримана в результаті дистанційного досудового розслідування не буде визнана доказом по кримінальному провадженню.

4. Використання таких сучасних систем відеоконференцій, які надають можливість спільної роботи над даними, в тому числі й підписання документів. Так, ми підтримуємо точку зору А.Г. Волеводза, згідно якої при використанні відеоконференцзв'язку необхідно вмикати «*білу дошку*» – спеціальний додаток, в якому кожний учасник може вводити текст чи(і) графічні зображення, що стають видимими для кожного учасника (наприклад, підпис) [12, с.70].

5. Необхідність використання для запису ходу і змісту слідчої (розшукової) дії таких методів цифрового запису, які надійно фіксують інформаційні дані та виключають технічну можливість їхньої зміни [13, с. 38]. Зокрема, застосувати лазерний цифровий запис відео-, аудіоінформації на оптичні диски одноразової реєстрації. При односторонньому відеоконференцзв'язку ефективним засобом захисту аудіофайлів є установка PIN-коду на

записуючу техніку. Так, компанією «Телесистеми» розроблений цифровий диктофон Edic-mini Tiny A31. Основою нової розробки стала технологія *цифрових водяних знаків*, яка дозволяє впроваджувати в аудіофайл спеціальні помітки, що не сприймаються на слух, але є видимими для комп'ютера. У випадку несанкціонованого редагування поміченого таким чином аудіозапису, цілісність водяних знаків порушується. Зазначене дозволяє достовірно встановити факт монтажу фонограми. Даний диктофон також оснащений PIN-кодом, що дозволяє проглянути флеш-пам'ять обладнання на комп'ютері тільки після попереднього вводу пароля. Крім того, диктофон підтримує помітки дати і часу проведення запису та має функцію «цифровий підпис», яка дозволяє в подальшому визначити, на якому диктофоні був зроблений аудіозапис та чи є він справжнім [14]. Про доцільність використання таких технологій також зазначала Н.А. Костикова [15].

6. Доцільність використання для запису ходу і змісту слідчої (розшукової) дії оптичних дисків тих фірм, які пройшли відповідне тестування та отримали схвальні відгуки спеціалістів. Так, у мережі Інтернет регулярно публікуються звіти про тестування оптичних дисків та засобів для зчитування інформації різних виробників [16].

7. Обов'язковість виготовлення не тільки оригіналу примірника технічного носія інформації зафіксованої процесуальної дії, але і його резервних копій. Так, згідно частини 3 статті 107 КПК України повинні бути виготовлені *резервні* копії носіїв інформації, які зберігаються окремо [11, с. 59]. Згідно вищезазначеної Інструкції, під час відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, виготовляються *архівна* та *робоча* копії відеофонограми. Архівну копію відеофонограми (далі – архівна копія) Інструкція визначає як запис копії відеофонограми з технічних засобів на носій відеозапису, що має статус оригіналу та призначена для довготривалого зберігання [6]. Архівна копія може використовуватись для створення робочих копій у разі їх недостатності, пошкодження, знищення тощо. Робочу копію відеофонограми (далі – робоча копія) Інструкція визначає як запис копії відеофонограми з

технічних засобів відеозапису на носії відеозапису [6].

8. Вважаємо за доцільне, з метою уніфікації термінології у кримінальному судочинстві оригінал примірника технічного носія інформації зафіксованої процесуальної дії, проведеної в рамках дистанційного досудового розслідування називати архівною копією, основним призначенням якої є довготривале зберігання інформації у незмінному вигляді. Копію, призначену для використання в ході розслідування (перегляду, вивчення, експертного дослідження тощо) вважати робочою. Копію (чи копії), призначену для надання сторонам провадження, – резервною, що виготовляється з робочої, а у випадку її пошкодження – з архівної копії.

9. На наш погляд, при фіксації допиту чи пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції, слідчому, прокурору, слідчому судді з робочої копії потрібно виготовляти мінімум дві резервні копії – для сторони захисту та сторони обвинувачення. Примірники відеофонограми записуються у вигляді копій на окремі DVD-R-диски для лазерних систем зчитування об'ємом до 8,5 Гб (далі – DVD-R-диски). У разі, якщо відеофонограми не вміщуються на один DVD-R-диск, використовувати додаткові DVD-R-диски. Компакт-диски з архівною, робочою та резервними копіями слід пакувати в окремі конверти, які підлягають маркуванню таким чином: архівна копія № (робоча копія №; резервна копія №); номер матеріалів кримінального провадження; позначення – «відеофонограма»; дата проведення процесуальної дії; прізвище, ім'я, по батькові допитуваного, впізнаючого; підпис учасників процесуальної дії та слідчого; об'єм відеофонограми (Гб/Мб). При цьому маркування (нанесення надписів на стороні етикетки диска) вимагає використання тільки спеціально пристосованих для цього маркерів. Також категорично забороняється наклеювати на поверхню диска стікери чи клеючі стрічки [17].

10. Перевірка якості архівної, робочої та резервної копій. Відразу після запису слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції, особа, яка проводила її запис, повинна шляхом перегляду відеофонограми впевнитись у

коректності запису та його придатності для подальшого використання. В разі виявлення порушень запису доцільно скласти відповідний акт і долучити його до матеріалів кримінального провадження.

11. Крім того, на наш погляд, в подальшому також необхідно періодично перевіряти якість запису та виготовляти дублікати архівної, робочої чи(і) резервних копій у разі виявлення під час перевірки зниження якості зчитування даних. Особливо це стосується кримінальних проваджень щодо злочинів минулих років. Адже примірник технічного носія інформації зафіксованої процесуальної дії має зберегти здатність до повного зчитування даних до моменту винесення вироку, навіть при встановленні особи підозрюваного через кілька років після вчинення злочину (наприклад, через 10, 20 років). У зв'язку з цим особі, яка здійснює перевірку архівних та резервних копій, варто знати, що за оцінками експертів строк зберігання DVD-R-дисків перед записом рівняється 5-10 рокам [18], а зберігати записану інформацію CD-R-диск здатен на протязі 25-50 років [19, с. 23]. В якості характеристики стійкості деякі виробники вказують строк зберігання архівів – до 100 років і більше. Однак, у реальних умовах експлуатації він набагато менше, як правило, до 5 років, що обумовлено суттєвим негативним впливом температури і вологості повітря. Натомість екстремальні умови зберігання і експлуатації можуть скоротити даний термін до кількох днів [17].

12. Доцільність залучення до допиту чи пред'явлення для впізнання, що проводяться в режимі відеоконференцзв'язку, спеціаліста в галузі інформаційних технологій з метою забезпечення належної фіксації інформації в режимі відеоконференцзв'язку.

13. Варто зазначити, що є певні відмінності між проведенням допиту та пред'явленням для впізнання в режимі відеоконференції (це стосується суб'єктів та процедури проведення), а тому їх фіксація має як загальні, так і окремі тактичні правила.

Особливості фіксації допиту в режимі відеоконференції під час досудового розслідування полягають в тому, що факт допиту відображається у журналі судового

засідання. Відповідно до вимог статті 108 КПК України допит в режимі відеоконференції під час досудового розслідування повинен бути зафіксований у журналі судового засідання. Таким чином фіксація допиту в режимі відеоконференції під час досудового розслідування проводиться за правилами фіксації судового розгляду кримінальних проваджень. А це означає, що згідно вказаної Інструкції фіксацію допиту в режимі відеоконференції здійснює не слідчий, а секретар судового засідання.

Особливості фіксації пред'явлення для впізнання особи, предметів в режимі відеоконференції під час досудового розслідування полягають в тому, що факт проведення даної слідчої (розшукової) дії доцільно фіксувати у відповідному протоколі як по один бік екрану, так і по інший. Складені протоколи не будуть тотожними за змістом. Відмінності будуть в суб'єкті складання та кількості учасників і присутніх, обов'язі зафіксованої інформації тощо. В подальшому протокол, який складений на виконання доручення чи запиту про міжнародну правову допомогу, має надсилатись органу досудового розслідування та приєднуватись слідчим,

прокурором до матеріалів кримінального провадження в якості необхідної складової до протоколу пред'явлення для впізнання особи, предмета. При цьому слід враховувати, що пред'явлення для впізнання предметів в режимі відеоконференції та, як одна зі складових даної слідчої (розшукової) дії, – можливість огляду предмета впізнаючим, що знаходиться по той бік екрану, пов'язана із певними складнощами. У зв'язку з чим слідчому, прокурору доцільно залучити статиста, який на прохання впізнаючого може піднести впізнаваний предмет ближче до екрану, показати його з різних ракурсів. Вказані дії повинні знайти своє відображення під час фіксації відеоконференції.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, слід відзначити що під час фіксації дистанційного досудового провадження необхідно дотримуватись загальних та окремих правил фіксації ходу і результатів допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції. Перспективами подальших криміналістичних досліджень є визначення особливостей проведення та фіксації допиту і пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції залежно від ситуацій слідчої дії.

Список використаних джерел:

1. Архипова, Е.А. Применение видеоконференцсвязи в уголовном судопроизводстве России и зарубежных стран (сравнительно-правовое исследование) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: специальность 12.00.09. – уголовный процесс [Электронный ресурс] / Е. А. Архипова. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1511748>.
2. Клементьев, А.С. Телекоммуникационное обеспечение уголовного процесса [Электронный ресурс] / А. С. Клементьев. – Режим доступа : <http://do.gendocs.ru/docs/index-316055.html>.
3. Рыжаков, А.П. Допрос свидетеля (потерпевшего) с помощью систем видеоконференцсвязи: научно-практический комментарий к Федеральному Закону от 20.03.2011 г. № 39-ФЗ [Электронный ресурс] / А. П. Рыжаков – Режим доступа : <http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=22&art=2047>.
4. Желтобрюхов С. П. Допрос свидетеля (потерпевшего) путем использования систем видеоконференц-связи / С. П. Желтобрюхов // Российская юстиция. – 2011. – № 8. – С. 43–44.
5. Марченко А. Б. Використання науково-технічних засобів під час пред'явлення для впізнання / А. Б. Марченко // Криміналістичний вісник. – 2010. – № 1 (13). – С. 77-81.
6. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження) : Наказ Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 р. № 155 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ab.mk.court.gov.ua/sud1401/legislation/on_the_order_of_the_technical_means_of_recording_progress.
7. Кампо В. Фіксування судового процесу технічними засобами: проблеми сучасної конституційно-судової практики / В. Кампо // Віче. – 2013. – № 2. – С. 6-8.

8. Краснопевцев С. А. Использование систем видеоконференцсвязи в уголовном процессе / С. А. Краснопевцев [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=22&art=3192>.

9. Милинчук В. В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития / В. В. Милинчук – М. : Юрлитинформ, 2001. – 352 с.

10. Терехин В. А., Федюнин А. Е. Видеоконференцсвязь в современном российском судопроизводстве / В. А. Терехин, А. Е. Федюнин // Российская юстиция. – 2006. – № 1. – С. 22- 24.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. : Одісей, 2012. – 360 с.

12. Волеводз А. Г. Правовые основы взаимной правовой помощи по уголовным делам с использованием видеоконференцсвязи / А. Г. Волеводз // Военно-юридический вестник Приволжского региона: Сб. научных трудов. Вып.1 / ВП ПУрВО, Приволжский окружной военный суд и Самарская гуманитарная академия. – Самара: Изд-во Самарской гуманитарной академии, 2003. – С. 70-96.

13. Вандер М., Холопов А. Цифровая фиксация аудио- и видеoinформации / М. Вандер, А. Холопов // Законность. – 2003. – № 8. – С. 38-40.

14. Водяные знаки защищают цифровые фонограммы от подделки // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://trendhunting.livejournal.com/8874.html>.

15. Костикова Н. А. Перспективы использования цифровой аудиотехники в криминалистических целях // [Электронный ресурс] / Н. А. Костикова – Режим доступа : <http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=22&art=3252>.

16. Энциклопедия DVD±RW/DVD±R дисков // [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.3dnews.ru/storage/dvdrw-guide>.

17. Рекомендации по эксплуатации и хранению оптических дисков // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.disc.ru/informatsiya/rekomendatsii-po-ekspluatatsii-i-hraneniyu-opticheskikh-positelej>.

18. Устинов В. Хранение данных на CD- и DVD-дисках: на наш век хватит? / В. Устинов [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.broadcasting.ru/articles2/Oborandteh/hranenie_dannyh_na_CD_DVD_diskah.

19. Оленин Г. В. Экспертиза цифровой аудио- и видеозаписи. Применение в следственной практике устройств цифровой фиксации аудио- и видеoinформации / Г. В. Оленин // Эксперт-криминалист. – М. : Юрист, 2009. – № 2. – С. 21-23.